

De lelie van 's Gravenhage – J.J. Cremer

Geschreven in de winter van 1850-1851 te Amsterdam. In de eerste druk staat bij het voorwoord aangegeven: “Huize: Den Oldenhoff. Te Driel, bij Arnhem. Junij 1851.”

Het handschrift in de Koninklijke bibliotheek is incompleet. Fol. 1-21: kladversie van hoofdstuk I-IV en het begin van hoofdstuk V. Fol. 22-33: tweede versie van hoofdstuk I-III en het grootste gedeelte van hoofdstuk IV g; Doorgefolieerd van 1 t/m 33 g.

1e druk: De lelie van 's Gravenhage. Een verhaal. Amsterdam: J. Noordendorp, 1851. IV, 298 p. Afb. Het exemplaar met de opdracht aan zijn ouders bevindt zich in de Koninklijke bibliotheek.

2e druk: De lelie van s Gravenhage en tooneelstukken. Leiden: D. Noothoven Van Goor, 1878. p. 1-162. Romantische werken, deel 4.

3e druk: De lelie van 's-Gravenhage. Leiden: A.W. Sijthoff, [1888]. 6e druk. p. 1-148. Vijftig-cents-editie, no. 22.

4e druk: De lelie van 's-Gravenhage. Leiden: A.W. Sijthoff, [1890]. 7e druk. p. 1-148. Bibliotheek van Nederlandsche schrijvers.

5e druk: De lelie van 's-Gravenhage. Leiden: A.W. Sijthoff, [1909]. 8e druk. p. 1-148. Vijftig-cents-editie, no. 22.

6e druk in: De lelie van 's-Gravenhage. Leiden: A.W. Sijthoff, [1909]. 8e druk. p. 1-148. Bibliotheek van Nederlandsche schrijvers.

7e druk: De lelie van 's-Gravenhage. Leiden: A.W. Sijthoff's uitg.-mij., [1917]. 7e druk. Romantische werken, blauwe serie.

8e druk: De lelie van 's-Gravenhage. Leiden: A.W. Sijthoff's uitg.-mij., [1917]. 7e druk. Romantische werken, rode serie.

9e druk: De lelie van 's-Gravenhage. Leiden: A.W. Sijthoff's uitg.-mij., [c.a. 1920]. 8e druk. p. 1-148. Bibliotheek van Nederlandsche schrijvers.

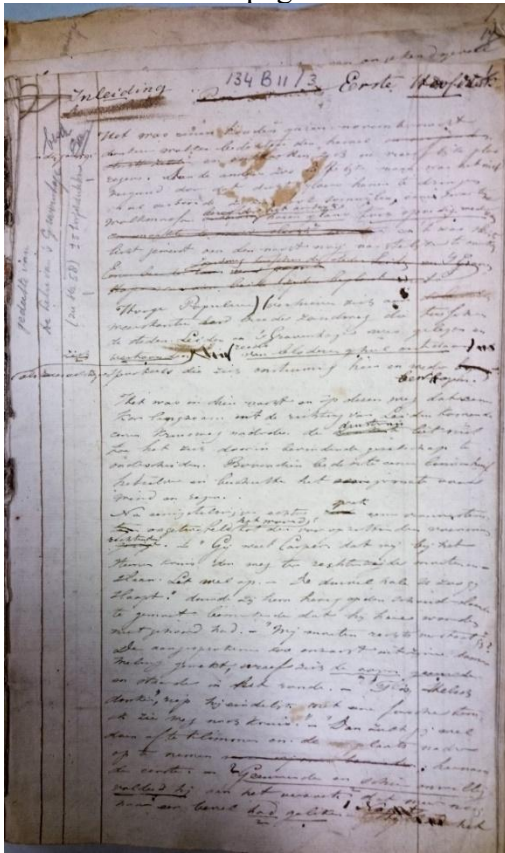
10e druk in: Jacobus Jan Cremer Bloemlezing. www.lula.com. 2014. ISBN: 9781291895773.

11e druk: De lelie van 's-Gravenhage (Nederlandse editie) Kindle-editie. ASIN : B000AM12D8
Publicatiedatum: 10 oktober 2014. Afdruklengte : 501 p. bron ISBN : 384954236X

12e druk: De lelie van 's-Gravenhage. Z.pl., Hardpress, 2016. Kindle edition. Epub. 606 p. Asin: B018PJW83E.

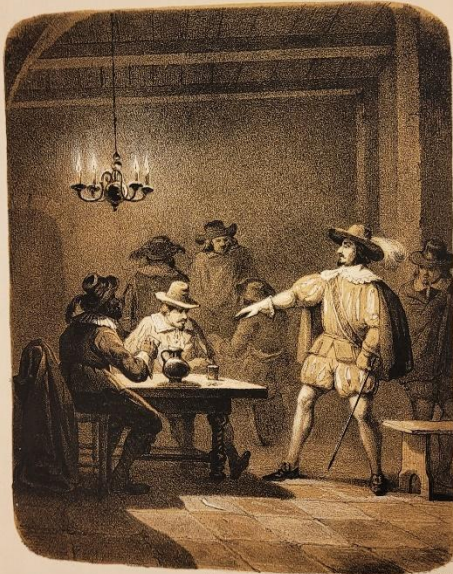
13e druk: De lelie van 's-Gravenhage en andere verhalen. Z.pl., Project Gutenberg, 2020. Ebook 1230004329213. Digitale herdruk van de 7^e druk.

Handschrift eerste pagina:



Titelpagina en voorwoord van de 1^e druk:

DE LELIE
VAN
'S GRAVENHAGE
EEN VERHAAL
door
J. J. CREMER.



bladz. 51.

W. J. G. van der Meer, N. L. G. van der Meer, N. L. G. van der Meer.

AMSTERDAM,
J. NOORDENDORP.
1651.

VOORREDE

Wanneer de avond met zijn valen sluijer het aardrijk bedekt, en de heerschende duisternis de verven kleurloos heeft gemaakt, dan schuift de kunstenaar zijn palet tot den volgenden ochtend ter zijde, en verschaft zich eene uitspanning naar welgevallen.

Deze uitspanning, geachte Lezer! mogt ik in het nederstellen van het volgende verhaal vinden; ik heb mij tot dit einde de lange avonden van den winter ten nutte gemaakt, en bied U alzoo, met de bede om toegevoerdheid, mijne eerste letterverruucht aan.

„Doch waarom plaatst gij uw naam op het titelblad? Ja, geachte Lezer! de geëerde Uitgever moge u deze vraag beantwoorden; ik heb mij naar zijn goedvinden geschikt, en moet zelf de gronden billijken, die hij voor zijn verlangen heeft aangevoerd.

Hoewel de Jonkvrouw, die in de volgende bladen eene hoofdrol speelt, in de wandeling DE HAGENLELIE wordt genoemd, oordeelde ik het toch beter, om den eenigzins oneigenaardigen indruk van dat woord, mijne heldin op het titelblad de Lelie van 's Gravenhage te noemen.

Voor sommigen mijner Lezers — die mij van on-

juistheid zouden beschuldigen, daar ik in het derde hoofdstuk het Mauritshuis heb opgevoerd, dat eerst omtrent den jare 1640 door Maurits, Prins van Nassau, is gebouwd — moet ik aanmerken, dat ik deze vrijheid genomen heb, om den Lezer bij voorkeur op bekend terrein te brengen. Welk Nederlander toch, die 's Hage bezocht, heeft niet met genoeg eenige uren in de zalen van het Rijk's Museum doorgebracht?

Enkele drukfouten houde men ons ten goede, en beschouwe alles met een oog der toegevendheid, onze moeite zal daardoor beloond en de wensch vervuld zijn van

Huize: DEN OLDENHOFF, DEN SCHRIJVER.
te Driel, bij Arnhem,
Junij 1851.

ERRATA.

Bladz.	regel	9 v. b.	staat: en,	lees: een.
" 68,	" 3	" "	De geest,	" DE GEEST.
" 103,	" 14	" "	niettemin,	" niettemin.
" 148,	" 6 v. o.	" "	ot	" lot.
" 276,	" 1	" "	gehoop,	" gehoopt.

Opdracht aan zijn ouders in de 1^e druk van het exemplaar Van de Koninklijke bibliotheek:

Aan mijne Leersgeliefde
Ouders A. Cremer
en L. Cremer, Sijde
van den Schrijver

Nieuwsblad voor den boekhandel, 31 juli 1851:

DE LELIE VAN 'S GRAVENHAGE,
een verhaal, door J. J. CREMER, in één Deel, gr. 8vo 300 bladz.,
met gelith. Titel-Vignet, prijs *f* 2,40 *Netto*, verk. *f* 3,00.

Daar dit *de eerste* Roman is, die door mij wordt uitgegeven, zoo weet ik niet bij ondervinding, aan wie dezelve met vooruitzicht op debiet te moeten toezenden, en ben om die rede te rade geworden, hierop liever in ons wederzijds belang eene *vooruitbestelling*, met een *extra Rabat* te openen. H.H. Leesbibliotheekhouders of zij, die Leesgezelschappen voorzien, kunnen hiervan gerust gebruik maken, daar deze Roman stellig niet minder dan zoovele anderen is, die aldaar toegelaten worden.

Elk Ex. dat mij vóór 15 Aug. e. k. voor Rekening wordt aangevraagd, zal ik noteren tegen f 2 netto op gewone jaarrekening, voor hen met wie ik in rekening sta. Na die datum lever ik geen Exempl. beneden de gewone prijs af, terwijl men alleen tegen de gewone prijs Exempl. in Commissie kan krijgen.

Uwe aanvraag spoedig te gemoet ziende, teeken ik mij,
U Ed. Dw. Dienaar,
J. NOORDENDORP. 848.)

Algemeen handelsblad van 24 september 1851:

VOOR LEESGEZELSCHAPPEN EN LEES-
BIBLIOTHEKEN.

Bij den Boekverkooper J. NOORDENDORP, alhier, komt van de Pers:
Een OORSPRONKELIJKE HISTORISCHE ROMAN, getiteld:
DE LELIE VAN 'S GRAVENHAGE.
EEN VERHAAL door J. J. CREMER. Een deel, in gr. 8°, 300 bl.
met gelith. Titel-Vignet *f* 3. (14909)

Algemeen handelsblad, 24 september 1851:

De *Lelie van 's Gravenhage*, is de titel van eenen oorspronkelijken roman van den Heer J. J. Cremer, thans verschenen bij den boekhandelaar J. Noordendorp, alhier. De gang des verhaals is geleidelijk, de wijze van verhalen aangenaam, de karakterschildering verdienstelijk. Het is jammer, dat eenige gewrongene toestanden, eenige onnatuurlijke voorstellingen en hier en daar eene exclusieve rigting het anders zoo lezenswaardige boek ontsieren. De typografische uitvoering is keurig en strekt den uitgever tot eer. (*Zie Advertentie*).

Het leeskabinet, 1851:

Voor Leesgezelschappen en
Leesbibliotheken.

Bij den Boekverkooper J. NOORDENDORP,
te Amsterdam, ziet het licht:

Een oorspronkelijke, Historische Roman,
getiteld :

DE LELIE VAN 'S GRAVENHAGE.

EEN VERHAAL

door

J. J. CREMER.

Één Deel, in gr. 8°. , 300 bladz. , met ge-
lithographieerd Titel-Vignet f 3,—.

De Tijdspiegel, 1851, deel 2, p. 439-440:

DE LELIE VAN 'S GRAVENHAGE.

Een verhaal door J. J. Cremer. Amsterdam, J. Noordendorp. 1851.

Op zijne verzekering wil ik het gaarne gelooven dat de Schrijver er eene uitspanning in gevonden heeft, bovengenoemd «verhaal» zamen te stellen. De eene mensch amuseert zich met dit; de andere met iets anders, en *de gustibus non est disputandum*; maar ik geloof niet dat het vermaak, 't welk de Schrijver bij het opstellen van zijn «verhaal» gesmaakt

hebben kan, reden genoeg is om het ook in druk te geven. Ik betwijfel althans zeer of het publiek in de lezing er van eenig genoegen zal vinden; natuurlijk bedoel ik dat gedeelte van het publiek, dat kieschen en gezonden smaak bezit, en iets meer vordert dan wonderschoone heldinnen (ofschoon, Adelgonde is alles behalve eene heldin), dito helden; afschu-

welijke stiefmoeders en wellustige monniken, wier vereeniging natuurlijk aardse duivels baart; onbescheidene kamersdieners; nietsbeduidende kamerdiensdieners; hier en daar een giftmenger en zakkeroller; alles bedekt met een waas van solidisant geschiedkunde. Het overhaal is een samenweefsel van onwaarschijnlijkheden, waaraan geen vast plan ten grondslag ligt, en het boek heeft geene andere waarde dan die der typographische uitvoering, die vrij net is.

In één opzigt echter is de heer Cremer een meester in de kunst: in het opruimen der personen, waarmede hij geen weg meer weet; adres aan den schilder Jacob, Ambrosio, en *tutti quanti*. Ik vermoed uit de voorrede dat de heer Cremer schilder is, en even als hij waarschijnlijk nu en dan hier of daar eene mislukte schaduw, een onmogelijken stand, of iets dergelijks van zijn doek *wegveegt*, veegt hij letterlijk in zijn «verhaal» ook maar personen weg.

De heer Noordendorp verdient grootten dank dat hij er den Schrijver toe «bewogen heeft» (met of zonder veel

moeite?), zijn naam op den titel te plaatsen: 't is edelmoedige waarschuwing aan het publiek voor het vervolg. De Schrijver erkent dat hij de gronden, die de geëerde uitgever voor dit zijn verlangen aanvoerde, moet..... billijken!!

Er zijn ook een paar verzen of romancen in. «'t Verhaal» wint er niets door in waarde, maar zij bederven 't ook niet, en wanneer hunne samenstelling den Schrijver eenige moeite gekost heeft, is het jammer van den tijd die er aan besteed is, gelijk het in 't algemeen jammer is dat de heer Cremer zijn «verhaal» heeft doen uitgeven.

Waarde Heer Redacteur!

Gij zijt zoo vriendelijk geweest om mij eene recensie van «de Lelie van 's Gravenhage» te vragen. 't Spijt mij dat ik er niets beters en niets anders van zeggen kan dan het geen hier boven staat; dit nog, maar geheel onder de roos: ik acht den tijd verloren met 't lezen doorgebracht. Dat in dezen regel eenige cadans is, kan ik niet helpen.

E. T.

Alphabetische naamlijst van boeken, 1851:

Cremer (J. J.), **De lelie van 's Gravenhage** Een verhaal. Amst., J. Noordendorp. gr. 8°. met tit. en vign. f 3,-

Nieuwsblad voor den boekhandel, 4 maart 1852:

CREMER, **De lelie van 's Gravenhage**. 1851. Zondagsbl., No. 164.

de Opregte Haarlemsche courant, 2 november 1852:

* * Bij den Boekverkooper J. NOORDENDORP, te Amsterdam, hebben het licht gezien:

1. VONDEL'S. *Gysbrecht van Aemstel*, Treurspel f - ,50.
2. " *Adam in Ballingschap*, " - ,50.
3. Mr. J. v. LENNEP en A. J. DE BULL. De val van Jeruzalem, Treurspel - ,60.
4. J. J. CREMER. **De Lelie van 's Gravenhage**, oorspronkelijk, Hollandsch Verhaal. f 3,-
5. J. MOLL JBZ. *Eene Roeping onzes Tijds*. - ,30.
6. C. ULLMANN. *Korte Behandeling van eenige gewigtige Godgeleerde onderwerpen* - ,60.

* * Door den Boekhandelaar N. DE ZWAAN, te Utrecht, is uitgegeven, de 1^e à 2^e Afl. van:

Algemeen Handelsblad, 4 november 1856:

De Boekverkooper J. NOORDENDORP, te Amsterdam, heeft nog slechts weinige Exemplaren over van de zoo gunstig beoordeelde Historische Romans:

DE LELIE
van 's Gravenhage,
door J. J. CREMER, à f 3.

EEN JAAR IN HET OOSTEN.
Naar het Hoogduitsch van
MORITZ REICHENBACH. à f 3.60. (18376)

Algemeene konst- en letterbode, 21 maart 1857:

eersten arbeid op het gebied der romanlitteratuur te weebrought, schier geheel heeft doen vergeten door de frisheid, het talent, waarvan zijne latere novellen getuigden moet, wil zij billijk zijn, herinneren en aan de zwakke zijde van den eersten, en aan de uitmuntende eigenschappen van den lateren arbeid. Even als de *Lelie van 's Gravenhage* zondigt de *Daniel Sils* door zwakheid en onnatuurlijkheid van conceptie; even als de *Betuwsche Novellen* levert de *Daniel Sils* eene menigte van détail op, even gelukkig aangebragt, als talentvol opgevat en uitgewerkt. De blaam en de lof, die **Cremer** dus onzozinziens voor zijn roman toekomen, zouden elkander bijopwegen, ware het niet, dat wij in de voortreffelijkheid

De nieuwe recensent, 1857:

poging geen regt geeft om te wanhopen voor Inhoudsopgave "de
komst; — en wij besloten onze aankondiging met eene Re
welgemeende raadgeving: „Behandel eenvoudige onderwerpen uit het dagelijksch leven geput, geen hoogdravende conceptiën, geen verwikkelde situatiën en vooral geen verhalen, die door verplaatsing in vorige eeuwen, geschiedkundige kleur vereischen.” — Want in *de Lelie van 's Gravenhage* meenden wij reeds sporen te zien van het talent, dat den heer C. thans kenmerkt: naïve opvatting, levendige, aanschouwelijke voorstelling.

Wij weten te wèl, hoe schrijvers veelal denken over recensenten; anders zouden wij geneigd zijn ernst te zoeken in de vraag van den heer C. aan het einde van zijn *Daniel Sils* geplaatst: „Geen knipoogjes aan heeren recensenten. Alleen de vraag aan hen, die het vroeger wèl met mijn letterarbeid meenden: heb ik u beargeneen?”

nadat hij in 1851 voor het eerst was opgetreden met een roman, getiteld: „*de Lelie van 's Gravenhage*,” zeer weinig of niet meer van zich had doen hooren op letterkundig terrein.

Toen wij in 1854 geroepen werden, dien eersteling te beoordeelen in dit Tijdschrift, konden wij niet anders dan een weinig gunstig gevoelen uitspreken; wij zeiden toen reeds, dat de kritiek, wier roeping is beschavend, levenwekkend, aanmoedigend te werken, ook den heer Cremer niet ontmoedigen moest, omdat eene mislukte poging geen regt geeft om te wanhopen voor de toekomst; — en wij besloten onze aankondiging met eene

Dagblad van Zuid-Holland en sGravenhage, 25 oktober 1878:

Afl. 17 en 18 van Cremer's *Romantische Werken* (uitgave van den heer D. Noothoven van Goor) bevatten *de Lelie van 's Gravenhage* en *Boer en Edelman*.

De uitgaaf loopt nu ten einde. Reeds zijn fraaije prachtbanden gereed, om het werk in te doen binden; terwijl bij de 17e afl. een kleine schets was gevoegd van de twee premieplaten — staalgravures naar de twee beroemde werken van Joz. Israëls — welke schets bij hen, die de tafreelen kennen, deze weêr in het geheugen terugroepen.

Israëls als een premie hij **Cremer** — bijna zou men 't voor beiden minder vleijend kunnen achten, zoo 't niet een zoo sterk bewijs voor de activiteit van den uitgever ware.

De toekomst, 1880:

Tot het najaar van 1846 gebleven bij « den schilder van Wolfhezen, » zooals hijzelf Hendriks noemde, ging hij toen wonen in Den Haag en bracht in 1850 den winter door in Amsterdam, waar hij een groot boomrijk landschap vervaardigde en tevens zijn eersten roman schreef. *De Lelie van 's Gravenhage* moest een geschiedkundige roman heeten, op het voetspoor van Van Lennep. « Ik dacht toen, » zoo zeide Cremer in later jaren, « dat het voldoende was om er Wagenaar eens op na te lezen ». Het boek was dan ook mislukt, en niemand voorspelde er den toekomstigen Overbetuwschen dichter uit. Hijzelf begreep, dat hij niet voor historicus in de wieg was gelegd, en in den volgenden zomer schreef hij op het buitengoed zijner ouders, te Driel, in Gelderland, zijn eerste Overbetuwsch verhaal *Wiegemie*. Hij had zijne taak gevonden.

A. Ising over Cremer in 1880:

naziën der drukproeven van dit eerste werk, 'die van taal- en stijlfouten grimmelden.'⁶

'De **Lelie** van 's-Gravenhage' kwam in 1851 te Amsterdam uit, nadat hij dit zijn eerste werk in Den Haag en te Amsterdam met behulp van Wagenaar en van den goeden raad zijner vrienden had voltooid. Men behoeft er geen oogenblik aan te twifelen - deze eerste proefneming is mislukt. Om de wille van al wat hij later schreef, is het overbodig de zwakheid van zijn eersteling breed uit te meten'⁶.

⁶ Volgens Ising (bl. 122) en Keller (bl. 232) is de **Lelie** een 'misslag.'

Neerland's letterkunde in de 19^e eeuw, 1880:

JACOBUS JAN CREMER

werd 1 Sept. 1827 geboren te Arnhem, zoon van Alexander Cr. en Louise Nagel, eene dochter van Dr. N., rector te Tiel. Van zijn 10^e tot zijn 15^e j. bracht hij op de kostschool van den hr. H. Roodhuyzen te Oosterbeek door, kwam toen onder de leiding van een gouverneur. Van Mei 1844 tot het najaar van '46 bezocht hij het atelier van „den schilder van Wolfhezen”, F. H. Hendriks, te Oosterbeek, en ging toen zijne studien te 's-Hage voortzetten. In 1850 bracht hij den winter te Amsterdam door, schilderde een groot boomrijk landschap en schreef tegelijkertijd zijn eersten roman, *De lelie van 's-Gravenhage*. In den volgenden zomer schreef hij op het buitengoed zijner ouders, te Driel, zijn eerste Overbetuwische novelle, *Wiege-Mie*. In 1852 gehuwd met Johanneke Louise Brouéius van Nidek, dochter van den Koll. der artillerie J. B. v. N., woonde Cr. 5 j. te Loenen a. d. V., waar hij de letteren meer dan de schilderkunst beoefende en een aantal novellen schreef in 't Nederlandsch zoowel als in den Overbetuwischen tongval, benevens een tweeden roman, *Daniel Sils*. In 1857 naar 's-Hage vertrokken, wijdde hij zich daar bijna uitsluitend aan de „beeldende kunst in schrift”, en werd hij algemeen bekend door het voordragen zijner werken, inzonderheid van zijne Betuwische novellen. In 1860 werd hij benoemd tot Offic. v. d. Eikenkroon, in 1874 tot Ridder v. d. Ned. Leeuw. Van 4 kinderen resten hem 2 dochters.

Voornaamste geschriften: Proza: Romans: *De Lelie van 's-Gravenhage*, 1 dl., 1850; *Daniel Sils*, 2 dln., 2 drukk., 1856 en 1873; *Anna Rooze*, 3 dln., 2 dr., 1867; *Dokter Helmond en zijn vrouw*, feuillett. in *Het Vaderland*, nieuwe uitg., 2 dln., 1869; *Hanna de freule*, 2 dln., 2 dr., 1872; *Tooneelspelers* (feuillett. in *Het Nieuws v. d. Dag*) nieuwe uitg., 3 dln., Leid., 1876.

Overbetuwische Novellen en vertellingen: *Wiege-Mie*, 1850; *De Rechte Jozef*, 1851; *De oude Wessel en zijn gezin*, 1851; *Deine-Men*, 1853; *Een Bet. landman met zijn zoon op de Amsterd. kermis*, 1854; *Het Kriekende kriekske*, 1856; *'t Pauwenveerke*, 1857; *Fan Binnen en van. Buuten*, 1858; *Op de Kniehorst*, 1859;

Brinkman, 1888:

Cremer (J. J.), Gedichtjes. 3e dr. Arnh.-Nijm., Gebr. E. & M. Cohen. (96) post 8o. f 0.50; geb. 0.75
— Romantische werken. Nieuwe uitgaaf, met een woord vooraf van Jan ten Brink. Deel V—XII. Leiden, A. W. Sijthoff. kl. 8o. bij inteeck. per deel f 0.50; geb. f 0.75; afzonderlijk f 0.60; gebonden 0.90
Deel V en VI. Anna Rooze. 2 dln. (4 en 303; 4 en 343); dl. VII. Overbetuwische novellen. (4 en 367); dl. VIII en IX. Novellen en vertellingen. (4 en 325; 4 en 349); dl. X. Betuwische novellen en Een reisgezelschap. (4 en 325); dl. XI. **De Lelie van 's Gravenhage**. (4 en 347); dl. XII. Emma Berthold, Boer en edelman, Titulair en Gedichtjes. (4 en 302).

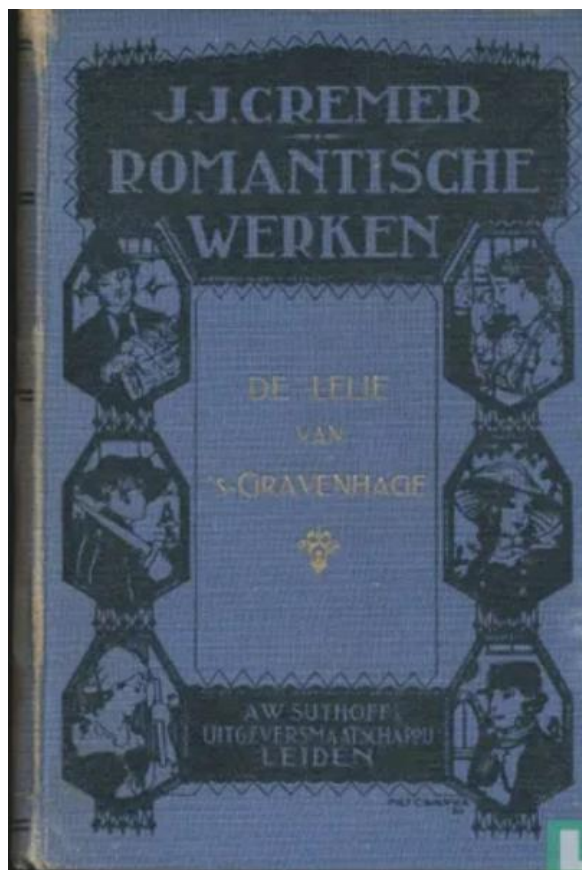
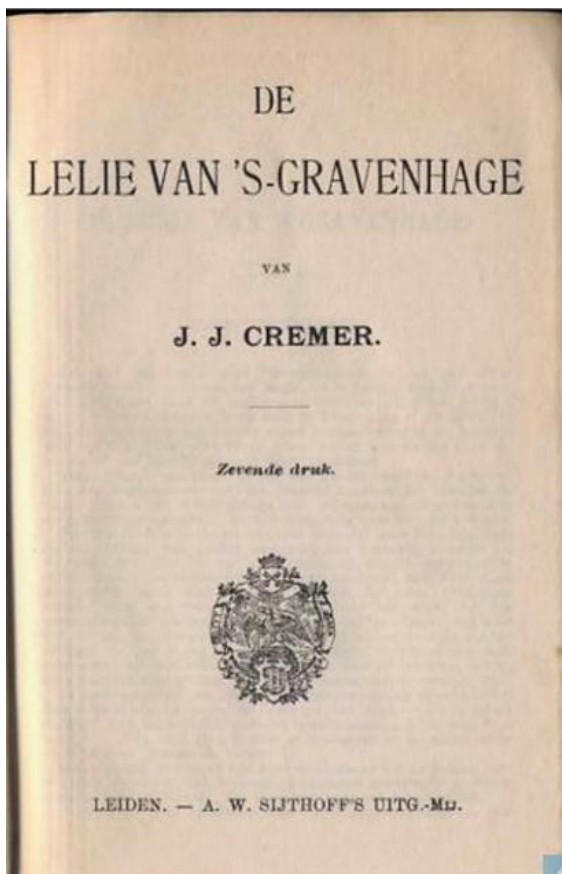
Nieuwsblad voor den boekhandel, 27 juli 1888:

8, CREMER (J. J.), Rom. werken. Deel XI. (De lelie van 's-Gravenhage. 6de dr.) Leiden, A. W. Sijthoff. Kl. 8o. (4, 347 blz.)
Bij inteeck. f 0.50, geb. 0.75; buiten inteeck. f 0.60, geb. f 0.90

Verslag van den staat van de hogere ... scholen, 1898:

Het schriftelijk werk voor de candidaten middelbaar onderwijs een aanvang.
werd vastgesteld in eene op 9 Augustus gehouden vergadering der voor dit gedeelte van het examen aangewezen leden. Als vertaling voor alle candidaten, ook hen die zich voor de akte B hadden aangemeld, werd gekozen een stuk uit den roman „**De lelie van 's Gravenhage**”, van J. J. Cremer, hier en daar naar behoefte gewijzigd. Voor vreemdelingen, die mochten verklaren

Uitgave 1916:



Twentsche courant, 3 december 1921:

OPENBARE LEESZAAL — ALMELO	
Romans geschikt voor Roomsche-Katholieken	
HOLLANDSCH.	
Courths Mahler, H.	Met de linkerhand getrouwd, u. h. Duitsch
Cremer, J. J.	Het orgel
"	Kees Springer
"	Daniël Sils
"	De lelie van 's Gravenhage
"	Dokter Helmond en zija vrouw
"	Betuwsche novellen
"	Fabriekskind en werkman
"	Vertellingen en schetsen

De volksvriend, 27 november 1924:

Lucy Noteboom

ORANGE CITY LIBRARY

De volgende Holl. boeken zijn weer aan onze stads-bibliotheek toegevoegd,

Ben Hur, Lew Wallace
 Een Gelukkige Vrouw, Amy LeFeuvre
 Wit Zand, Jack London
 Quo Vadis, H. Sienkiewicz
 Jan Ploeger's Plaatjes, C. H. Spurgeon
 George Washington, Marjorie Bowen
 De Delftsche Wonderdokter, — Bosboom Toussaint
 Een Half Jaar in Amerika—H. S. S. Kuyper
 De Lelie van 's-Gravenhage, — J. J. Cremer
 De Schrik der Mormonen, Zane Grey

MRS. B. H. VAN DE WAA,
 Librarian.

Voorwaarts, 31 augustus 1927:

en 1860 grooten opgang maakten. Cremer is met enkele historische romans (De Lelie van 's-Gravenhage) begonnen; zij zijn terecht vergeten.

De courant, Het nieuws van den dag, 16 maart 1942:

Een exceptioneele aanbieding!
 Acht gebonden boeken voor slechts **F 6.—**

Neerlands grootste Verteller
J. J. CREMER



1. DOKTER HELMOND EN ZIJN VROUW	423 blz.
2. HANNA DE FREULE	306 blz.
3. ANNA ROOZE I	301 blz.
4. ANNA ROOZE II	343 blz.
5. NOVELLEN EN VERTELLINGEN	323 blz.
6. BETUWSCHE NOVELLEN REISGEZELSCAP	323 blz.
7. DE LELIE VAN 'S-GRAVENHAGE	345 blz.
8. EMMA BERTHOLD — BOER EN EDELMAN	300 blz.

Formaat 17½ x 11½ c.M.

Deze serie boeken van echte zuiver Hollandische lectuur, waarvan de humor en weemoed spreekt tot ieders hart, zal zeker een ieder bekoren, temeer daar alle deelen keurig zijn gebonden en derhalve een sterand zullen zijn voor elke boekenkast.

PROFITEERT VAN DEZE GOEDKOOPE AANBIEDING!
BETAALBAAR MET EEN GULDEN PER MAAND

c. BESTELBILJET.

Ondergeteekende wenscht franco te ontvangen van
 Boekhandel G. J. GRAAUW, Keizersgracht 168, Amsterdam-C.
 Telefoon 44505 — Postgiro 48605 — Gem. Giro G 20211

8 DEELEN J. J. CREMER f 6.—, keurig gebonden en wenscht het bedrag te betalen in maandelijksche termijnen van f

Naam: Volledig adres:

8472

H. Sanders – Jacob Cremer. Haarlem : Gottmer etc., 1952. p. 13-16:

Eerste roman

Ondertussen liep hij met stoutmoediger plannen rond. De historische roman was nog altijd bijzonder in trek. Geboren uit bewondering voor het verleden, was deze vrucht van de romantiek al spoedig een modegenre geworden, waarop iedereen zijn krachten ging beproeven. De honger van het publiek naar zulke verhalen was zo groot, dat veel van deze werken het met een beetje geluk wel tot een paar herdrukken brachten.³ Een schrijver als Jacob van Lennep had er een grote populariteit mee verkregen. Het was dus niet zo vreemd, dat ook Cremer met de gedachten rondliep een historische roman te schrijven. Er ging bovendien voor de schilder een sterke bekoring uit van een tijd, die nog praal en pracht kende van adellijke hoven en kleurige luister van kostbare kledij.⁴

De winter van 1850—1851 bracht hij door in Amsterdam. Hij voltooide er een groot bosgezicht, dat op een tentoonstelling spoedig een koper vond.⁵ Maar in de lange avonden, wanneer er niet meer geschilderd kon worden, verwisselde hij het penseel met de pen en werkte aan zijn eerste roman.⁶ Na een eindeloos getob met de proeven, die krioelden van fouten, kon hij *De Lelie van 's-Gravenhage* in 1851 laten verschijnen.

Het debuut van Cremer als schrijver was niet hoopvol: het werk bleek een mislukking. Bepaald verwonderlijk was dat niet. Reeds in zijn eerste letterkundige kritiek van enige omvang had Potgieter — in de hoop een paar mislukte historische romans minder te krijgen — opgesomd, wat er al zo nodig was om in dit genre iets behoorlijks te leveren, en dat was

1 Br. van Cremer aan de secretaris van de Haagse tentoonstelling 1849 (Koninklijke Bibliotheek).

2 G. Keller, *De Gids*, IV, 1881, bl. 231.

3 Brinkman's *Catalogus* levert hiervoor de nodige gegevens.

4 Uit Cremer's schetsboeken blijkt een grote belangstelling voor bonte historische kostuums.

5 Isings, bl. 8.

6 Voorrede van *De Lelie van 's-Gravenhage*, 1851, bl. III.

niet weinig.¹ Maar zeventien jaar later meende Cremer nog, dat het voldoende was de *Vaderlandsche Historie* van Wagenaar eens in te kijken om zich bij schrijvers als Van Lennep, Oltmans en Toussaint aan te sluiten.² Deze wel erg oppervlakkige kennis van het verleden was niet voldoende om de geest en sfeer van een bepaald tijdperk te doen herleven. De liefde voor de geschiedenis, die bij de beste beoefenaars van de historische roman een vlucht uit de eigen tijd betekende, miste Cremer al evenzeer als zijn meeste landgenoten. De gevolgen konden niet uitblijven: zijn werk werd een onpersoonlijke en onbezielde imitatie. Maar dat niet alleen. Slaagde Van Lennep er tenminste in, van *De Pleegzoon* een vlot geschreven verhaal te maken, het werk van Cremer bleef ook in dit opzicht ver onder de maat. Een dergelijk breed opgezet werk kon hij eenvoudig nog niet aan.

Zo is er van Cremer's eersteling niet veel goeds te zeggen. Het verhaal speelt zich af tijdens het Bestand. De zoon van Spinola wordt verliefd op de dochter van een Hollandse graaf. De politieke en godsdienstige tegenstellingen kunnen voor een schrijver voldoende motieven opleveren om niet te gauw tot een huwelijk en dus aan het einde van het verhaal te komen. Er ligt stof genoeg voor allerlei conflicten; maar hiermee is Cremer niet tevreden. Hij zet ons bovendien een aantal niets ter zake doende avonturen met zó'n ingewikkelde intrige voor, dat we er op het laatst van duizelen. Het traditionele arsenaal van de historische roman is natuurlijk aanwezig: lugubere kelders met een zwavelachtige lucht; geheimzinnige documenten op verborgen plaatsen; vondelingen met de daarbij behorende raadselachtige brieven; een schaking en aanranding van de beeldschone hoofdpersoon door een schurkachtige monnik. De meeste figuren munten uit in onnatuurlijkheid. Ze spreken en gedragen zich als de brallende figuren uit de drakerige toneelstukken van die tijd, welke Cremer later zelf aan de kaak zal stellen.³ Het zijn grof getekende caricaturen: monsterachtig slecht of irriterend braaf. Aan de laatste kwaal lijden alleen de aanhangers van het nieuwe geloof en de jonge Spinola, die naar dit geloof overgaat; de eerste eigenschap blijft voorbehouden aan de katholieke figuren. Merkwaardig overigens, dat de verlopen monnik en arts Ambrosio in de volgende drukken van het boek zijn religieuze staat vaarwel heeft gezegd. Wellicht vindt de later zo verdraagzame Cremer deze figuren wat al te pijnlijk voor zijn katholieke landgenoten. Dat na deze verandering een paar situaties niet zo goed meer kloppen, heeft de schrijver over het hoofd gezien.

Zwak is Cremer vooral, wanneer hij zijn personen tekent in hun harts-

¹ *Kritische Studien* I, bl. 1 v.

² *Ising*, bl. 8 en 9.

³ In zijn roman *Tooneelspelers*.

tochten en diepere gevoelens of in een hevige bewogenheid; en zijn figuren doen nogal dikwijls opgewonden. Ook zonder veel aanleiding hebben zij gauw last van een „overkropt gevoel” of „overrompeld gemoed”. Herhaaldelijk spreken zij in „vervoering”, in „dwepende verrukking”, die kan groeien tot „schier wanhopige verrukking”, al of niet gepaard met „gloeiende wangen” of „gloeiende verbeelding”. Wanneer wij de schilder Jacob de Geest opgetogen de lof van de schilderkunst horen bezingen, zijn wij bereid Cremer daarover niet al te lastig te vallen; alleen hopen wij voor hem, dat hij met zijn overspannen collega niet meer dan beroep en voornaam gemeen heeft. Wij kunnen er desnoods ook nog inkomen, dat de auteur in een opvallend uitvoerige en overdreven beschrijving van de bekoorlijke Aldegonde zijn ideaal van vrouwelijke schoonheid zegt te leveren en geregeld door de mond van zijn personen een geestdriftige verheerlijking van de liefde geeft: nog niet zo lang geleden immers heeft hij zelf in hooggestemde termen aan de uitverkorene van zijn hart zijn liefde kenbaar gemaakt.¹ Maar wij kunnen onmogelijk ernstig blijven, wanneer graaf van Bergen, nauwelijks opgestaan, in morgengewaad voor het open venster Gods natuur gaat verheerlijken en daaraan een allervurigst dankgebed voor de komst van Luther vastknoopt, waarna hij het venster weer sluit en overgaat tot de orde van de dag. In dergelijke theatrale situaties komen wij zinnen tegen als: „Wij zullen niet lang stil staan bij de vele doch verschillende aandoeningen die iedere borst deden kloppen”; „Toen ontvlood een kreet van tienvoudige aandoening aan zijn bost”; „Wel doorwoelden honderden aandoeningen zijn borst; wel bestierden honderden vragen op de lippen”. Zulke opmerkingen bewijzen de onmacht van de auteur om een dramatisch toneel zuiver weer te geven.

Afgesleten beeldspraak en conventioneel woordgebruik geeft aan zijn stijl een onpersoonlijk karakter, waarvan weinig kracht en bekooring uitgaat. De Hagenlelie mag nog zo'n verblindende schoonheid zijn, met haar „hemelsche oogen”, „rozeroode lipjes”, „donzige kuiltjes”, „tanden, helder als kristal”, „poezele armen”, „ranke leest” en „fijnste voetjes” behoort zij, evengoed als de schonen bij Van Lennep, tot het standaardtype van een meer legendarische dan historische vrouwelijkheid.

Te veel ook komt in dit verhaal de persoon van de schrijver op de voorgrond. Het zou niet rechtvaardig zijn, van Cremer in deze tijd een werk te verlangen in de objectieve toon van een Flaubert. Maar al houden wij rekening met de stijl van de romantiek, toch hindert ons de persoon van de schrijver wat te veel. Niet alleen dat hij zich volgens de genoeglijke schrijftrant van die dagen herhaaldelijk tot de geduldige lezer of lieve

¹ Tekening uit 1849 met bijschrift voor zijn toekomstige vrouw (verzameling Straatman, Velp).

lezeres wendt, maar geregeld voelt hij zich ook gedrongen zijn personen te berispen, te prijzen, aan te moedigen en te troosten. Elke gelegenheid grijpt hij aan om ons zijn zedelessen voor te zetten, een eigenschap die al het werk van Cremer kenmerkt en verband houdt met zijn opvatting over het doel van de kunst.

Het beste slaagt de Nederlander, als hij in kleine tafereeltjes eenvoudige mensen laat optreden: op straat of in een herberg. Aardig zijn de scènes tussen de babbelzieke kamenierster van Aldegonde en haar verloofde Maarten. Dan wordt de taal natuurlijk, de dialoog levendig en maakt het geheel een frisse indruk. In die gedeelten herkennen wij de latere novellenschrijver. Maar dan zijn wij ook geheel buiten de clichéachtige sfeer van zijn mislukte historische roman.

Deze min of meer geslaagde gedeelten kunnen het geheel niet redden. De landschapschilder deed een slechte keus, toen hij zich aan een historische roman waagde. Het werk heeft alleen de zwakke zijden van dit modegenre, die sterker en hinderlijker uitkomen, naarmate het talent van de schrijver geringer is. *De Lelie van 's-Gravenhage* steekt niet uit boven de talrijke andere — terecht al lang vergeten — geschiedkundige verhalen, in de jaren 1840—1860 verschenen. Cremer miste de liefde voor de geschiedenis van een Oltmans, het vermogen tot een psychologische karakterontleding van een Toussaint, de vlotte en spannende verteltrant van een Van Lennep, ofschoon hij met deze laatste schrijver nog het meest gemeen heeft. Invloed van *De Roos van Dekama*, waarop de titel geïnspireerd is, en van *De Pleegzoon* is duidelijk te constateren. Zo voegde ook Cremer zich bij de middelmatige talenten, voor wie deze werken golden als twee onovertreffbare modellen.¹

De jonge schrijver zag gelukkig in, dat op het terrein van de historische roman nooit zijn kracht zou liggen. Hij gaf zelf heel vlot toe, dat het werk een mislukking was geworden.² Nog eenmaal greep hij in deze tijd naar een historisch onderwerp, maar het dramatisch gedicht *Albrecht Beiling* bleef in portefeuille.³ Hierna heeft hij zich nooit meer aan een dergelijke onderneming gewaagd.

H u w e l i j k

Valt Cremer als letterkundige nog niet op, als schilder begint hij langzamerhand meer bekendheid te krijgen. Op tentoonstellingen is hij ge-

¹ Potgieter, *Kritische Studiën* I, bl. 269.


² Ising, bl. 9.

³ Het hs. is niet gedateerd, maar met grote waarschijnlijkheid kan men uit allerlei gegevens opmaken, dat dit werk in dezelfde tijd (\pm 1855) geschreven is (verz. Gijsbers & van Loon, Arnhem).

Biografisch woordenboek Gelderland, 2002:

Cremers succesvolle schrijverscarrière begon overigens met een mislukt werk. Rond 1850 was de historische roman nog steeds zeer in trek en ook Cremer wilde zich daar wel eens aan wagen. Hij verdiepte zich in de *Vaderlandsche historiën* van Wagenaar en verkeerde in de veronderstelling zich daarmee voldoende op het schrijven van een historische roman voorbereid te hebben. In de voorrede van zijn eerste gepubliceerde werk verwoordde Cremer op schilderachtige wijze hoe hij tot het schrijven van zijn roman gekomen was: "Wanneer de avond met zijn' valen sluijer het aardrijk bedekt, en de heerschende duisternis de verwen kleurloos heeft gemaakt, dan schuift de kunstenaar zijn palet tot de volgende ochtend ter zijde, en verschaft zich eene uitspanning naar welgevallen." Die uitspanning werd *De Lelie van 's-Gravenhage* (Amsterdam 1851), waarmee hij hoopte de voor het schilderen onbruikbare uren toch nog productief te kunnen maken. Hoewel Cremer later erkende dat zijn eersteling een mislukking was en zijn schildersloopbaan zich bovendien voorspoedig ontwikkelde, heeft hij het toch niet bij deze eerste poging gelaten.

Print on demand 2013:



JACOBUS JAN CREMER

TRADITION CLASSICS

De lelie van 's-Gravenhage

Bindwijze: Paperback

54,67

1 - 2 weken

Verkoop door Smaller World Future NL

+ In winkelwagen

- ✓ Bestellen en betalen via bol.com
- ✓ Prijs inclusief verzendkosten, verstuurd door
- ✓ 30 dagen bedenktijd en gratis retourneren
- ✓ Wettelijke garantie via Smaller World Future

Auteur: [Jacobus Jan Cremer](#)

Nederlands | Paperback | 9783849539993 | april 2013 | 500 pagina's


> [Alle productspecificaties](#)

Productspecificaties

Inhoud

Taal	Nederlands
Bindwijze	Paperback

Anderen bekeken ook



JACOBUS JAN CREMER

Betuwsche novellen


En Een reisgezelschap

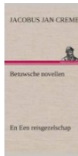
Betuwsche novellen, en Een reisgezelschap

★★★★★ (0)

€ 51,56

Verkoop door Smaller World Future NL

+ 



JACOBUS JAN CREMER

Betuwsche novellen


En Een reisgezelschap

Betuwsche novellen, en Een reisgezelschap

★★★★★ (0)

€ 43,99

Verkoop door Pasgma

+ 

www.lulu.com 2014:

Jacobus Jan Cremer, Bloemlezing

Door Jacobus Jan Cremer

e-boek, 1413 pagina's ☆☆☆☆☆ Dit artikel is nog niet beoordeeld



Preview

Prijs: € 1,99 (excl. BTW)

Jacobus Jan Cremer (Arnhem, 1 september 1827 – Den Haag, 5 juni 1880), auteursnaam Jacob Jan Cremer of J.J. Cremer, was een Nederlandse schrijver, voordrachtskunstenaar en kunstschilder. Hij schreef ook poëzie en had een bijzondere belangstelling voor toneel. Van zijn toneelstukken was Emma Berthold in 1865 het openingsstuk van de nieuwe Arnhemse schouwburg. Een andere titel is Boer en edelman. Verder verschenen van zijn hand een (mislukte) historische roman De lelie van 's-Gravenhage en een psychologische roman Dokter Helmond en zijn vrouw. Hij was redactielid van het literair tijdschrift De Tijdstroom, vanaf 1860 van De Nederlandsche Spectator.

In dit ebook:
Dokter Helmond en zijn vrouw

Betuwsche novellen, en Een reisgezelschap
De lelie van 's-Gravenhage

Beschikbaar in Pdf-formaat
Hoe kan ik dit formaat gebruiken?

Toevoegen aan
winkelwagentje

Vind ik leuk Wees de eerste van je vrienden die dit leuk vindt.



Studeer snel, 2014:

belangrijke schilders gevestigd. Cremer nam op zijn zeventiende les bij Frederik Hendriks. Toen bleek dat schilderen alleen niet genoeg voor hem was, begon hij in de avonduren te werken aan een historische roman, De lelie van 's Gravenhage, die in 1851 uitkwam. Het boek werd in de kritiek gekraakt, omdat er inmiddels een andere smaak ontstaan was.

Mijn Gelderland, 2014:

Vroege jaren

Zijn debuutroman *De lelie van 's Gravenhage* is geen groot succes, maar een aantal jaar later oogst Cremer enorm veel waardering met zijn *Betuwsche Novellen* en *Overbetuwsche novellen*. *Betuwsche Novellen* verschijnt in 1856 en speelt zich af rond Driel. Hier had Cremer in zijn jeugd heel wat zomers doorgebracht. De twee Novellen verschijnen geheel in streektaal.

Epub 2016:



De lelie van 's-Gravenhage Kindle-editie

1827-1880 Cremer, Jacobus Jan (auteur) | Indeling: Kindle-editie

Alle verschijningsvormen en edities zien

Kindle-editie € 6,83	Hardcover € 29,90	Paperback € 24,90
--------------------------------	----------------------	----------------------

Lezen met onze **Gratis app** 2 Nieuw vanaf € 29,90 3 Nieuw vanaf € 24,90

HardPress Classic Books Series

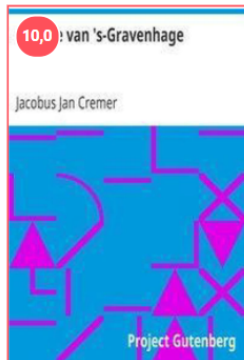
Printlengte 606 pagina's	Taal Nederlands	Uitgever HardPress	Publicatiedatum 23 juni 2016	Bestands grootte 1166 KB	Bladeren Ingeschakeld
-----------------------------	--------------------	-----------------------	---------------------------------	-----------------------------	--------------------------

Productgegevens

ASIN : B018PJW83E
Uitgever : HardPress (23 juni 2016)
Taal : Nederlands
Bestands grootte : 1166 KB
Tekst-naar-spraak : Niet ingeschakeld
Schermlezer : Ondersteund
Verbeterd lettertype : Ingeschakeld
Word Wise : Niet ingeschakeld
Printlengte : 606 pagina's

Epub 2020:

DE LELIE VAN 'S-GRAVENHAGE



Auteur: Jacob Jan Cremer
Tweeten

LEES OP KOBO PLUS
E-BOOK OP BOL.COM (€ 12,95)

OMSCHRIJVING DE LELIE VAN 'S-GRAVENHAGE

Dit ebook bevat een aantal verhalen van J.J. Cremer, met als hoofdwerk de Lelie van 's-Gravenhage. Deze historische roman speelt zich af in het Den Haag over de 16e en 17e eeuw en geeft zodoende een unieke inkijk in onze Nederlandse geschiedenis, bijvoorbeeld in het leven aan het Binnenhof ten tijde van de Spaanse bezetting.

Andere werken van J.J. Cremer die u krijgt in deze bundel zijn de Reus van Antwerpen, een correspondentie uit 'De Spectator', een tweetal brieven en een filosofische overdenking van de oorlog als noodzakelijk kwaad.

Jacob Jan Cremer is een van de beroemdste Nederlandse schrijvers en zijn taalgebruik is ook voor moderne ogen makkelijk te begrijpen.

Bol.com, 2020

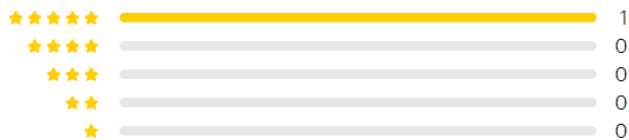
De lelie van 's-Gravenhage
€ 12,95 verkoop door: bol.com

Reviews

Schrijf een review

5,0 van de 5

1 review



Sorteer op: Meest behulpzame

★★★★★ Boeiend en mooi

LaurensvanDort | 50-59 jaar | Amsterdam | 6 november 2020

Ik raad dit product aan

Ik ben op J.J. Cremer gekomen via zijn boek fabriekskinderen, welke heel goed schetst hoe kinderarbeid ging tijdens de industriële revolutie.

De lelie van 's-Gravenhage is het tweede boek van Cremer dat ik heb gelezen en deze vond ik ook erg mooi. Het speelt zich af nog voor de industriële revolutie en het probeert denk ik die tijdgeest goed te vatten (weet ik natuurlijk niet zeker want ik was er niet bij toen). Maar ik heb het idee dat ik via Cremer beter bekend word met onze Vaderlandse geschiedenis.

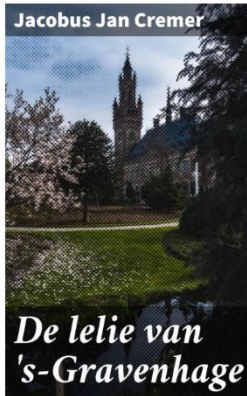
Ik heb de extra brieven/verhalen in deze bundel nog niet gelezen maar op basis van de lelie vind ik het sowieso al een aanrader.

Print on demand:

🏠 > Boeken > Literatuur & Romans > Historische romans

De lelie van 's-Gravenhage EBOOK ⓘ

Auteur: [Jacobus Jan Cremer](#) | Taal: Nederlands | ★★★★★ [Schrijf een review](#) | [Delen](#)



[Inkijkeemplaar](#)

Bindwijze

E-book
€ 1,99

E-book in Kobo Plus
Gratis voor abonnees

1,99

Direct beschikbaar

Verkoop door bol.com

[Ebook](#)

- ✓ E-book is direct beschikbaar na aankoop
- ✓ E-books lezen is voordelig
- ✓ Dag en nacht klantenservice
- ✓ Veilig betalen

Anderen bekeken ook



Epub GoodPress, 2022:

Jacobus Jan Cremer DE LELIE VAN 'S-GRAVENHAGE

EAN 4064066312428



Gepubliceerd door Good Press, 2022

goodpress@okpublishing.info

www.jacobcremer.nl

Laatst bijgewerkt: 3 maart 2026.